

JOSEF HANZAL

NA OKRAJ VZTAHU V. HELFERTA
A Z. NEJEDLÉHO

Vzájemný poměr Vladimíra Helferta a Zdeňka Nejedlého tvoří v dějinách české vědy a kultury kapitolu jedinečnou, a přitom zcela mimořádnou. Dva vynikající odborníci jednoho vědního oboru, který se teprve formoval, blízcí příbuzní, mající často stejné vědecké i politické názory a cíle, čas od času však zaujímavější odchylná nebo dokonce protikladná stanoviska — to vše jsou známá fakta. Nejsou však důkladně prozkoumána; a to ani ne co do svého vzniku, dobové podmíněnosti, funkce a uměleckého i politického smyslu.

Za dnešního stavu poznání není možné napsat stručné shrnutí o poměru obou osobností. Předpokládalo by to rozsáhlé studium bohatého materiálu v jejich literárních pozůstatostech, rozbor dobové literatury, novinových kritik, pamětí a dalších svědectví. Prvním předpokladem takové práce musí být evidence veškerých pramenů, které k danému tématu existují.

Důležitým pramenným zdrojem jsou archivní fondy Kabinetu Zdeňka Nejedlého, především osobní archiv Zdeňka Nejedlého, Marie Nejedlé a další fondy. Velice cennou dokumentární hodnotu představují dopisy Vladimíra Helferta a jeho manželky Blaženy, rozené Brichtové (byla sestrou Nejedlého choti Marie), adresované Zdeňkovi Nejedlému a Marii Nejedlé. Zvláště 126 Helfertových listů z let 1906—1938 jsou prvořadým pramenem pro biografie obou osobností a pro dějiny vědy a kultury v uvedeném období. Doplnkem tohoto souboru jsou jednotlivé dokumenty z pozůstatosti Arnošta Brichty, otce Marie a Blaženy.

Helfertovy dopisy se objevují také v pozůstatostech Nejedlého spolupracovníků a přátel, kteří s ním řídili časopis Smetana a podíleli se na jeho hudebních a kulturně politických akcích; jsou to hlavně písemné pozůstatosti Artuše Rektoryse, Josefa Bartoše, Huberta Doležila, Otakara Zicha a dalších. Kromě korespondence osvětluje Helfertovu činnost i další dokumentární materiál, dobové tisky, fotografie, plakáty a vůbec soudobá dokumentace, již věnoval Nejedlý velkou pozornost a kterou soustřeďoval ve svých sbírkách.

V písemnostech Marie Nejedlé přicházejí v úvahu k tomuto tématu dopisy Blaženy Helfertové, které mají přirozeně především rodinný charakter.

Již první letmé seznámení s těmito dokumenty ukazuje zřetelně, že se

tu badateli nabízí neobyčejně důležitý zdroj informací. Dokumenty nám vykreslují portrét Vladimíra Helferta jako vědce, veřejně činného pracovníka a člověka. Získáváme tak představu o jeho díle, počínaje disertací o Jiřím Bendovi a Jeanu Jacquesovi Rousseauovi, přes rozsáhlé studie o barokní hudbě na českých zámcích až k pracím o Smetanovi, Janáčkově aj. Další informace se týkají budování hudební vědy na brněnské univerzitě a Helfertových snah o rozvoj hudebního života v Brně a na Moravě. Helfert se významně podílel na politické práci brněnské avantgardy a byl předním činitelem Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se SSSR a Společnosti pro demokratické Španělsko; rovněž tato stránka jeho práce je ve zmíněných dokumentech bohatě zastoupena.

Tyto dokumenty by proto měly být předmětem hlubšího studia a měly by být vydány tiskem. Spíše na ukázkou otiskujeme zde tři dopisy Vladimíra Helferta Zdeňku Nejedlému, vůbec první dopis z roku 1906, dále list z roku 1913 a poslední dopis z roku 1938.

Berlín 2. XII. 1906

Vážený pane doktore!

Dovoluji si poslati slíbený „dopis“ o zdejším hudebním ruchu.¹ Plním svůj slib hodně pozdě, dříve mně ale opravdu nebylo možno.

Prosím jen, abyste laskavě posuzoval zmíněný „dopis“ jakožto první můj pokus v tomto oboru.

S opravdovou úctou

Vladimír Helfert

Potštýn, 6. IX. 1913

Milý Zdenku,

musím Ti nejdříve gratulovat ke změně, kterou's prosadil Čes. kulturou.² Nyní z ní bude opravdu Česká kultura a jsem velice zvědav, jak ostatní obory obsadíš. Co přírodní vědy, vymytíš je úplně, nebo přece získáš někoho, a koho? A co ten nový Šustův časopis: nebude překážet?³ Svěříš-li mi hudbu, jak píšeš, budu mít z toho jen radost a domluvíme se o dalším ještě. Velice bych už rád, abychom se sešli, vím, že by bylo třeba o mnohém a mnohém promluvit, a doufám, že se k Vám aspoň na skok dostanu před začátkem školy.

Nyní mám ještě cestu do Brna, o které bych si přál, aby k něčemu vedla. Psal mi totiž bratr, že prý by byla naděje, abych dostal od Zem. výboru nějakou subvenci na vydání knihy.⁴ Za tím účelem mne zve do Brna, abych si to u Zemského výboru osobně (za intervence bratrovny) zařídil, dříve

¹ Helfert byl tehdy v Berlíně, kde sbíral materiál pro disertační práci *Jiří Benda a J. J. Rousseau*. Referoval o hudebním ruchu, divadle aj. Zmínka se týká referátu *Z hudebního ruchu v Berlíně*, in: Dalibor 29, 1907, str. 174–175.

² Časopis Česká kultura vydával Nejedlý spolu s F. X. Šaldou od r. 1912. (Blíže viz v *Listech F. X. Šaldy a Zdeňka Nejedlého z let 1910–1932*. Praha 1974. Pro nakladatelství připravil k vydání a poznámkami opatřil Václav Pekárek. Pozn. red.)

³ Jednalo se o vydávání nového časopisu pro vědu a kulturu, měl jej řídit profesor obecných dějin Josef Šusta.

⁴ Helfert pracoval na rozsáhlém díle o barokní hudbě; kniha pak vyšla po názvem *Hudební barok na českých zámcích* (Praha 1916).

nežli věc přijde na sněm, což bude ještě snad v září. Rozumní se, že pojedu, a sice toto pondělí, pozítří.

K Vám bych se pođíval buď až pojedu do Prahy, nebo tu neděli před 15. t. m. Aspoň vidíš, že mám dobrou vůli k Vám zajet.

Co dělá Smetana?⁵ Blíží se pomalu první číslo. Co tam bude? Co chystá Bartoš? Bude redakční schůze? Ale to je už moc otázek, o těch si promluvíme až ústně.

Tedy na shledanou u Vás a všechny srdečně zdravím.

Vladimír

Brno, 8. II. 1938

Milý Zdenku,

přicházím raději o den dříve, protože budeš mít v den svého vzácného jubilea⁷ jistě záplavu těch, kteří touží Ti v ten den říci, jak si Tebe váží a jak Tě mají rádi.

Je-li u každého šedesátý rok nejkrásnější jubileum životní, je u Tebe mnohonásobně. Co všechno u Tebe vyvolává! Tu Tvou úžasnou energii, Tvou ohromnou práci, Tvé obsálé vědění a hlavně — tu Tvou neúchylnou věrnost k idej pokroku, k idej sociální spravedlnosti, tu Tvou hlubokou a oddanou lásku k lidu, Tvou víru v SSSR a Tvou činorodou víru v dobrého českého člověka, v člověka pokrokového. V tento týden bych dal v Národním divadle provozovat tento cyklus: Libuši, Nevěstu messinskou, Evu, Poupě, Píseň o zemi a Tichý Don. Tobě na počest, protože kdo jiný by si zasloužil takové pocty? Zkrátka, kdybych měl tu moc, dal bych zaznít v tento týden všemu, za čím Jsi šel a zač Jsi bojoval a cos měl a máš vždy tak hluboce rád. Přál bych si, aby ty dny kolem Tvého jubilea se rozvlnily tím Tvým ostrým bojovným rytmem a aby byly neseny tím Tvým nadšením pro věc, o níž jsi přesvědčen, že je dobrá a spravedlivá. Neboť kdo z žijících prožil těch 60 let v takovém úžasném elánu pracovním, v takovém nadšení a s takovou hlubokou opravdovostí?

Ale nemysli si, že Ti tohle vše přeju jen pro tyto jubilejní dny. Rád bych, aby Ti tohle vše zaznívalo dále do dalších desetiletí Tvého života a Tvé činnosti. Znáš Tě: přejde jubileum, přejde celé to krásné napětí oddanosti od nejširších kruhů, od dělnictva až po kruhy „vybrané“ — kdo se může dnes vykázat tak širokou odezvou svého životního díla? — a Ty už zase půjdeš vpřed s tím svým ostrým krokem a ostrým pohledem kupředu. A smím-li Ti jen něco připomenout, je to to, abys při tom všem pamatoval také na své zdraví! Víím, co říkáš si při tom — ale nepodceňuj ho! Jsi tím povinen především své práci, a těm, kteří Tě mají rádi. A těch je nyní přemnoho!

Chtěl jsem zajet do Prahy k dnešní oslavě ve Smetanově museu. Ale jsem zde vázán. Máme každé úterý schůze Španělského výboru⁸ a nyní

⁵ „Smetana“, hudební časopis skupiny Zdeňka Nejedlého, založený r. 1910.

⁶ Josef Bartoš (1887–1952), hudební kritik, estetik a historik, spolupracovník Zdeňka Nejedlého.

⁷ Nejedlý se narodil 10. 2. 1878, jeho šedesátiny v roce 1938 se staly významnou kulturně politickou událostí.

⁸ Helfert byl předsedou výboru Společnosti demokratického Španělska v Brně.

jsme před velkým projevem. Já tu věc nemohu opustit ani na chvíli. Nevěřil bys, že zde v Brně se nenajde nikdo mezi t. zv. intelektuály, kdo by se tomu postavil v čelo. A tak tu věc táhnu a nemohu povolit. Proto nemohu dnes odejet. Ty ale jistě právě toto dobře pochopíš a omluvíš mne. Budu vzpomínat a v duchu Ti budu tisknout ruku.

Prožij tyto dny v slavnostní, povznesené a radostné náladě, s jakou Ti dnes posílám vřelá blahopřání nejen k Tvému jubileu, nýbrž ke všemu dalšímu a velkému, co tě ještě čeká!

Zdraví tě srdečně

Tvůj Vladimír

ZUR BEZIEHUNG VLADIMÍR HELFERTS UND ZDENĚK NEJEDLÝS

Diese Beziehung stellt ein einzigartiges Kapitel in der Geschichte der tschechischen Kultur vor. Die beiden Gründer der tschechischen Musikwissenschaft hatten häufig dieselben wissenschaftlichen und politischen Ansichten und Ziele, obwohl sie von Zeit zu Zeit abweichende oder sogar entgegengesetzte Standpunkte einnahmen. Das umfangreiche Studium des im Nachlaß der beiden Wissenschaftler enthaltenen Quellenmaterials, die Analyse der zeitgenössischen Literatur, Zeitungskritiken, Memoiren und anderer Zeugnisse steht uns noch bevor. Die erste Voraussetzung wäre natürlich die Evidenz sämtlicher Quellen, die zu diesem Thema existieren. Wichtig in diesem Zusammenhang sind besonders die Archive des Nejedlý-Kabinetts der ČSAV, die persönlichen Archive Zdeněk Nejedlýs, seiner Gattin Marie u. a. Dokumentarischen Wert besitzen die Briefe Vladimír Helferts und seiner Gattin Blažena, geb. Brichtová, einer Schwester von Nejedlýs Gattin, an Zdeněk Nejedlý. Diese Dokumente sollten Gegenstand des Studiums werden.